

1335

1335

શ્રી ત્રીન.

શામળ ભટના છપ્પા.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

જયંતીલાલ એન્ડ કો. બુકસેલર.

વલ્લુદરવાળે—અમદાવાદ.

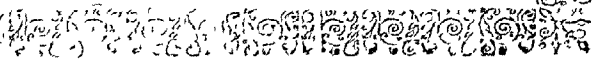
અવૃત્તી ૧ લા. મત ૨૦૦૦.

અમદાવાદ—આર્યોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ડાકેાર
લગુલાઈ લાલવાઈએ છાપી,

મવન ૨૫૦૩. મન ૨૫૦૭

શામળભટના છંપા.

તથા

શમશ્યાઓ.

અભાગિયા વિષે છંપા.

નિભાગી જાય ગંગ, કષ્ટ પામે કુટાય;
જે તે રણવા જાય, લાભ સુદા લૂટાય.
અભાગિ પરજો નાર, જાય નિસરી કે મરશે;
અભાગિ પામે ગરથ, ચોર કે હાકમ હરશે.
નિરભાગી જોસે થોકલે, પડશે કે પગ ભાગશે;
નિરભાગીને મંદિર મળે, પડશે કે દવ ભાગશે.
અભાગિ જમવા જાય, ભુખ્યો રહે કે વળે વાસી;
વહે' સરસ જે વાત, લોક કરશે સઉ હાંસી.
અભાગી કહ્યો થાય, ઘણા જન તો કહે થેલો,
જે જવ જોલે જોલ; કહે હાંસ્યાનો મેલો.
સઉ કર્મહીન કુટાય છે, ગરથ જ્ઞાનનો ગુટકો;
શામળ કહે છે નિભાગીનો, કશિ વાતે નહિ છુટકો.
અભાગિ ખહુ આદરે, થયો કહેશે હડકાયો;
જે ઉદમ નવ કરે, અકરમી એ કહેવાયો.
જે તે ઝાલ્યું ખાય, થયો કહેશે અકરાંત્યો;
જે તે ગાણું ગાય, થાય વિસ્તારે વાતો,

આપે કેા સિધું અકર્મીને, પડિયો કાણો નિકળે.
 શામળ કહે સઉકો સમજલો, ખોટ અકર્મીને ખળે.
 જર વિષે છપ્યા,
 જરને વશ છે જગત, રાય પણ જરથી રીજે,
 શુવતી જર વશ હોય, લાલ પણ જરથી લીજે.
 જર સનજન સનમાન, જરે જશવત કહાવે;
 જરથી પામે જોખ, સતી શુભ કુળની આવે.
 જરનું જ જગતમાં જોર છે, દુરિજન જરે નમે સહુ;
 શામળ કહે છે જર જોરથી, આપો એમ કહે બહુ.
 જર માતા ને તાત, જાત તે જરથી બણો;
 ડહાપણ પણ છે હામ, હામ રાજને રાણો.
 સગાં સહોદર સર્વ, દ્રવ્ય વણજો વેપારી;
 રંગ ને રૂપ અનુપ, દ્રવ્ય તે ધીરજ ધારી.
 સૌ જગત વચ્ચું છે જર થકી, મરથમાંહિ શુષ્ક બહુ ગણ
 શામળ કહે સર્વે સંચરે, જોર હોય જો જર તણું.
 વિપ્ર ભણે છે વેદ, જઈ જરને તે ભયે;
 સાધકાને વળિ સિદ્ધ, રૂદે જરથી તે રાયે,
 શુભ માંધે શસ્ત્ર, જર થકી તે કર જોડે,
 અનમી ને અહંકારી, હાથ જર આગળ ઝોડે.
 ગામી નામી ને મહિપતી, જરને વસ વરતી રહે:
 શામળ કહે છે સંસાર સૌ, હમડાને માહો કહે.
 જરથી પામે જોખ, જરે ઇદ્રાસન આણે;
 જરથી જગ છતાય, જરથકી મોટમ માણે.
 જરથી લાખ કરોડ, હોઠ હઠીલા હારે;
 જરથી સભ્ય થયાય, જરે ઝાંઝાને મારે.

એમ જગત વશ્ય છે જરતણે, ચિતવે તેવા ગુણ ગણે;
 જગદીશ ઇશ વશ જેર તણે, શામળભટ સાચું બણે.
 ઘણા જેહ ઘર ગરથ, રૂપ તેને ઘેર રહે છે;
 ઘણા જેહ ઘર ગરથ, કુલિન પંથ તેને કહે છે.
 ઘણા જેહ ઘર ગરથ, રહે વશ તેને રાજી;
 ઘણા જેહ ઘર ગરથ, મુજશ ખોલે જન આજા.
 જર તો છે જીવનથી અધિક, બુદ્ધિ નિધાન પ્રાકમ બહુ;
 શામળ સેવક શ્રીમંતના, શત પ્રકાર શોભિત સહુ.
 જર વિના જે જોખ, સોખ તે તો નહી સાચો;
 જર વિણ તનમાં પ્રાણ, કહું કરતુ તે કાચો.
 જર વિના જે રૂપ, દેહ કુરૂપી કુડો;
 જર વિણ મંદિર માલ, ભર્મ રાખે તે બૂડો.
 જર વિણ ડાહપણ છે જેટલું, તે ઘેલાપણ બહુલું.
 શામળ કહે સર્વળી ચીજ તે, જગમાં જર પરમાણુવું.
 જરથી શોભે સર્વ, વેદના જરથી વામે;
 જરથી જીતે ન્યાય, જરે મન વાંછિત પામે;
 જરથી સગપણ સાથ, કરે જરથી સૌ કાજે;
 જર ઝોડાવે હાથ, જર થકી સરવે જાજે.
 જર તરણાનો મેરૂ કરે, રાજ્ય અપાવે રંકને;
 કવિ શામળ કહે છે જરથકી, પામર લુટે લંકને.
 ગાંઠે જેને ગરથ, ભક્તી તે વિદ્યા બણીયો;
 ગાંઠે જેને ગરથ, રહે નાહિ કોઈની રણિયો.
 ગાંઠે જેને ગરથ, તેજ પંડિત છે પુરો;
 ગાંઠે જેને ગરથ, તેજ છે સામદ શુરો.
 વળિ ગાંઠે જેને ગરથ છે, પરાક્રમી પરમાણુવો;

શામળ કહે છે સંસારમાં, જર વિષ્ણુ મુરખ બન્યો વૈ.
 જર છે સૌનો જીવ, જરે લે મહામુખ માણી;
 કરે પરાણે પ્રીત, રંક રાજને રાણી.
 જર વશ બધું જગત, જરે જીવતી વશ થાય;
 જર આગળ કર જોડી, રહે મોટા ઋષિરાય.
 જર જંગલમાં મંગળ કરે, જીવતી સરવે જોગવે;
 શામળ કહે ધનથી ધનપતી, બારે સુખ તે જોગવે.
 ડહાપણુ દમડામાંલિ, રહે દમડામાં ચારી;
 દમડામાંહી રૂપ, લેદ દમડામાં બારી.
 જો દમડામાં જોર, રહે વશ થઈને રાજ;
 દમડે ઉંચ અધિકાર, ગુણુ દમડામાં ઝાંઝા.
 દમડો છે મોંઘો દેવને, વણુ દમડે સૌ વામણાં;
 શામળ કહે છે દમડાતણા, ભાત ભાત લેઉ ભામણાં.
 જર દેખી જશવંત, ગુણુ ને જ્ઞાન ગમાવે;
 ધન દેખી ધનવત, નીચને શીશ નમાવે.
 સોનું દેખી શ્રીમત, કપટનું કામ કરે છે;
 મરથ દેખી ગુણુવંત, હેતથી હાથ ધરે છે.
 રાજની કે શું રાકની, નિર્મળ કુળની નારિયો;
 શામળ કહે છે સત્ય જાણુને, જર દેખી કરે નારિયો.
 શુર કપાવે શીશ, ચતુર ચાકરી ચહાયે,
 નાચે છે નૃત્યવંત, ગીત ગુણિજન થઈ ગાયે.
 વિદ્યાવંત વિદેશ, જાચવા કારણુ જાયે;
 મજુર વહે શિર બાર, કાષ્ટ કાસઠ સહે કાયે.
 જે જે ઉપાય અન્યાય જે, યુદ્ધિ જગાડે બારણે;
 શામળ કહે શાણા સમજને, દ્રવ્ય કમાવા કારણે.

જર પાખી જગમાંહી, મોજ એકે શી મ ભો;
 જર પ ખાં જગમાંહી, આપ અક્ષલ-શી આણે.
 જર પાખી જગમાંહી, સ્વાદ એક નવ સુજે,
 જર પાખી જગમાંહી, બકાઈ કશી ન બુજે
 જર પાખી તેાં જખ મારતા, પ્રેરે ણીજીં બુજે ભહું;
 શામળ કહેછે જર જોરથી, શુભ વાનો સુજે સહું,
 હમડા પાખી દરિદ્ર, કુલિન તે કિંકર કહાવે;
 શિદ્ધિવિના તે રંક, પ્રતિષ્ઠા માન ગમાવે.
 વિદ્યા અને-વિવેક, દામ આગળ સા કુલ્યા;
 જે જે કરવાં જાય, સરમથી સરવે ભુલ્યા.
 જે શુર પુર શાબ્દા વ્રજ્યા, વપુ વરણ્યાગાં વાંકડાં;
 શામળ કહે મૌ સંવારનાં, ત્રિદિ વિતાના રાકડાં.
 જેને જરનું જોર, જીવમ જ ઝો કરિ બુજે,
 જેને જરનું જોર; ણીજને તે નવ બુજે.
 જેને જરનું જોર, અહંપદ અનિશે આણે;
 જેને જરનું જોર, જગન ઉજડ તે જાણે
 વળિ જેને જરનું જો-છે, છ કપોરહે અનલે અતી;
 શામળ કહેછે સહબુદ્ધિ વણુ, રૂડું ન થાય નથી રતી.
 એ હાજીનું જોર, ખાહું એ માહું બિર જે;
 વાષ સિંહની પેર, ગરથ ગાંઠે તે ગાળે.
 ભુખ તડકો કે ટાઠ નહી જર પાસે જાય;
 બ્યંતર ભુત કે પ્રેત, કદી ચેટક ન ચહાય.
 મન મહીરો શેર - વાતણી, કેદ સદા આવી વસે;
 શામળ કહે દુખિયો દુ.ખ કહે, જરવાળો હેડે હસે.
 નિરધન ખોલે સાથ, કહે જરવાળો જીઠી,

निरधन गाथुं गाय, जय जरवाणो हठी.
 हाडा करे सठि लोक, बडे जरवाणो गुडुं;
 रिद्धि उपर सठि राशु, रिद्धि पापी सठि उकुं.
 ये हे विधानी यातुरी, गरथ साथ वासो रडे;
 वणि धर्म धर्मने शर्म सठि, कवि शामण जरने कडे.
 डाहरा.

कशधा हरिद्र घर विषे, हरिद्र घर घरसुत्र;
 अर्थ सरे क्यम गर्थ वीषु, परखे कथांशी पुन.
 शुं करे विद्या जाणडी, शुं करे उडुं उडुं;
 लक्ष्म्य सौ लक्ष्मी विना, पडे कारमे कुप.
 शुं करे भिशाडुं शाखुपखु, करे शुं वाडु वखु;
 धन विना धातो करे, तुच्छ छेक ज्यम तावुं
 जेपु सुभ शमखा तावुं, नडि भुग नडि डाण;
 मनारथो निरधन लखु, सरव आण पंपाण.
 हरिद्र सन्धुं दुभ नडि, श्रीमंत ससुं नडि सुभ;
 लक्ष्मीवत लाला नडि, भागे भारे लुभ.
 बायक सौ लक्ष्मी वडे लक्ष्मी पाणी लीन;
 जर विषु जर जते नडी, हेडुं हासखा दिन.
 लक्ष्म्य पत्रिश लक्ष्मी विना, शमवत नवे शुन्य;
 जेतेर कणा जेशी रडे, निर्णय करतां पुन्य.
 हरिद्री डोय डोयो घण्णो, गातां अ वडे गान;
 जे गुणुं डाडने नव गमे, कडे गीह डोडे डान.
 भेले भलिन डिउ घण्णो, दठ जाठे डोय दण्य;
 विश्व वषाण्णे तेदने, सोणे कडे जन सव.
 काशरियो ने कुलक्षणो, कायर कपटी कुडे;

જર હોયે જશ દે સહ, પરાક્રમી એ પ્રોઠ.
 વેદ પાત્ર વિદ્યા નિધી, સકળ શોભાવે સાથ;
 લક્ષ્મીવત આગળ જઈ, હોતે ચોડે હાથ.
 જોરાળા જમ દુતથી, ધારાળા મહા ધીર;
 જર કારણુ જશ ગાય છે, સોપે શીર શરીર.
 કવિતા હોય સવિતા સમે, નૌતમ નામ ગણાય;
 લોભે લક્ષ્યપતિ કને, જર જાચણુ તે જાય.
 નગર તણો હોય નરપતિ, અનમી કરે સહુ અર્જ;
 કોઠપતિને કરગરે, કાઠવા માગે કર્જ.

કેળાવંત કળા કરે, ગુણ રૂડાં સહુ ગાય;
 રાગ સંવાળાવી રીઝવે, જરપતિ પાસે જાય.
 વાંદા ને વરણાગિયા, ફેગટ મારે પુલ્ય;
 મુકે પુત્ર મોસાળમાં, ધન વિષ્ણુ કહાપણુ પુખ

વિદ્યા વિષે છપ્પા

સઘવિદ્ય જ સુવર્ણ, શરણુ સદ્વિદ્યા સત્યે;
 સદ્વિદ્યાથી સ્વર્ગ, વીળ જિતારણુ વિત્તે.
 સનવિદ્યાથી સિદ્ધિ, કુળે વચનો વર વાણી;
 સદ્વિદ્યાથી નિદ્ધિ, જગતમાં સઘળે જાણી.
 સદ્વિદ્યા ને વશ સર્વ છે, સદ્વિદ્યા ત્યાં સી મણા;
 શામળ કહે સદ્વિદ્યા વિના, ભટકે ગુણહીના ઘણા.
 લક્ષ્યપતી તો લાખ, દિશા નિર્માલ્ય પ્રમ ભુ;
 જાય રાયનુ રાજ્યે, રૂપ પણુ રહે ન ટાણે.
 કુળ પણુ હોય કલકિ, જોર જોતામાં જાય;
 જોખન પણુ વહિ જાય, વંશ નિર્વશી થાયે
 નહિ રાજ ચોર કે અગ્નિ જાય, માગ મુકાવે બહુ ધકી;

મોટા પુરુષો મન માનજો, સદ્વિદ્યા શુભ સહુ યજા.
 મુકાવે વિદ્ય ભાગ, પુણ્ય જશ વિદ્યા પામે,
 વિદ્યા શેલે વાન નૃપતિ વિદ્ય ને નામે.
 વિદ્ય મહિ વિવેક, વિમળ વિદ્યથી વાણી;
 વિદ્ય ને વશ ત્રિશ્વ, જાતમા મોહનિ બાણી.
 સદ્વિદ્યા રતન ત્રિશાળ છે, વિદ્યાથી વડુ નહિ કથું;
 સદ્વિદ્યા આગળ ધન કથું, વિદ્યાડિને જન તે પશુ.
 પંડિત આગળ મુઠ, હંસ આગળ જ્યમ બગ્ગા;
 પંડિત આગળ મુઠ, કાકિલા અગળ કચ્ચા.
 પંડિત આગળ મુઠ, રા.ય આગળ જ્યમ રાજાં;
 પંડિત અગળ મુઠ, સિંધુ આગળ જ્યમ ટાંકાં.
 છે પંડિતમાં પ્રાકેમ ધણું, પરિત સહ શિ મોર છે;
 શામળ કહે પંડિત આગળે, મુઠ નો ગાકર ચાર છે.
 મૂખને વાહન, પંડિત અજાણો ચહે;
 મૂખને મોતિદાર, પંડિત પુત્રમાળા ઘાલે
 મૂખને બહુમાન પંડિત મિત્રીમ કલાવે;
 મૂખને અંતપત મોજ, પંડિત ખંડ વાચ્યજ આવે.
 પણ મૂખ કાચ કથીર છે, દાસતા તો દિલ હરે;
 પણ પંડિત રતન અમુદ્ય છે, શામળ જે પરિક્ષા કરે
 મૂખ નહિ માન, મૂર્ખ જાજ માં જુરે;
 દે ન મૂર્ખને દાન, મૂર્ખમાં અકલ અપુરે.
 મૂખ સલકો હોય, બહુ ગુણવંતો બોલે;
 મૂખ ન લેખામાંડિ, નહિ પંડિતને તોલે.
 જે હંસ મધ્ય બગલાં પડયાં, દારણ શું ભણે કથું;
 કવિ શામળ કહે સાચુ, ઠહું, વિદ્યા વણ તે નર પથું.

પંડિત ભય વિદેશ, તોય જશથી ભણીતો.

પંડિત પ્રાક્રમ પુર, મહીપનિનો માનીતો.

પંડિતને પરણ્યામ, કરે જન સૌ કર જોડે;

પંડિતને સનમાન, માન અનમીનાં મોડે.

જે અગમ નિગમ છે શુભ ધણા, લક્ષ કોટિધા તે લોકે-

છે વિદ્યા ગોટી વિશ્વમાં, શામળ ભટ સાચું કહે.

વચન પાળવા વિષે છાપા

બહુ કરે જે બાપ, વચન બદલીને જોડે;

બહુ કરે જે બાપ, જોડું મુખ વાયક જોડે.

બહુ કરે જે બાપ, આપને પુન વખાણે;

બહુ કરે જે બાપ, આપ આંચું ધર આણે.

કરથી જીભા ભરિ કાપવી, માત બલુ મહા મુદ્યજુંડ

શામળ કહે જુડું સર્વથી, વચન જય તૃપ્ત તૂડ્યજુંડ.

વચન ન પાળ્યું જેણું, તેજ સુકૃત વ્રત ખાંચે;

વચન ન પાળ્યું જેણું, કમોતે તેને માર્યે.

વચન ન પાળ્યું જેણું, તેહ નર દેવે દડયે.

વચન ન પાળ્યું જેણું, તેહ શિર અમ્બી મંડયે.

જો વચન વ્યર્થ જેનું ચણું, તો દૈવત તનું ગણું;

કવિ શામળ ભટ સાચું કહે, વચન ગણું તો-શું રહું.

પાળે વાયક સુર, જેહ રણમાં બહુ જુએ,

પાળે વાયક સિદ્ધ, જેહને આગમ સુજે

પાળે વાયક ભક્ત, કરે ઇશ્વર વશ આપે;

પાળે હાતા વચન, વૃદ્ધિ જેને પરતાપે

પાળે જે વાયક પ્રેમથી, વેદ વિવિધ વખાણિયે;

શામળ વાયક સંભાળનાં, જશે જગનમાં બધિયા.

વચન પળે તે રાય, બાકિ તે રાંડિ રાંડા;
 વચન પળે તે શાહ, બાકિ ગુણ્ડીણા ગાંડા.
 વચન પળે તે વિપ્ર, ધર્મ શુભ ધાર્યો તેણે;
 વચન પાળ્યું તે વીર, જગત જશ લીધા જેણે.
 પાળે સદ વાયક પ્રેમદા, પાયે પુરુષ પક્ષણી;
 શામળ કહે વચન ન સાચવે, લલતા એજ કુલક્ષ્ણી.
 પટ ભરવા નિપે છપ્પાં.

પેટ કરાવે વેઠ, પેટ વાળાં વજડાવે,
 પેટ ઉપાડે ભાર, પેટ ગુણ સૌના ગાવે.
 પેટ ભરે પરદેશ, પેટથી માપ કરેછે,
 પેટ કરેછે ભર, પેટ તેા સત્ય હરેછે.
 વળિ સંચ પ્રપંચ અધિક કરે, પેટ કાળ નરકે પડે;
 શામળ કહે સાચું માનજે, પેટ પાપ નરને નડે;
 વિપ્ર પેટને કાળ, શાસ્ત્ર વાચે ને શીખે;
 વિચરી વળી વહેશ, ભણેલા યજ્ઞને બાળે.
 વણિક પેટને કાળ, ચાંદિને વહાણ ચડેછે;
 મંબુર ઉપાડે ભાર, ઘણા જન ઘાટ ઘડેછે.
 વળિ કરેછે કાશહ કાશદ્, શિર કપાવિ તરકર મરે;
 કહે શામળ પેટને કાળે, કુલાચાર સૌકા કરે.
 પેટ ચડાવે વાંશ, પેટથી નરતક નાચે;
 પેટ કાળ ગુણ ગાય, ઉંચ નીચાને ભાચે.
 પેટ કરે છળ કપર, પેટ રણમાં રખડાવે;
 પેટ કરે વિખવાહ, પેટ તેા શીશ કરાવે.
 ચોરી ચાંડી ને ચાકરી, અધર્મ સા આખેટના.
 શામળ કહે સાચું માનજે, પ્રપંચ પાપી પેટના.

ક્રિયા ષડકણુ ને ધીર, ક્રિયા ગુણદ્વિષુ ને સાતા;
 ક્રિયા કૃપણુ ને કર્ણુ, ક્રિયા દક્ષી ને દોતા.
 ક્રિયા રંક ને રાય, ક્રિયા અકરમી ઈંદ્ર;
 ક્રિયા પાપિ પુણ્યવંત, ક્રિયા અખદિષુ ને ચંદ.
 વળિ અણુ પંડિત પંડિત ક્રિયા, બેશી પારકે બારણે;
 શામળ કહે માન ગમાવિયાં, કુડા પેટને કારણે.
 ક્રિયા દરિદ્રી દિવાન, ક્રિયા કુંરૂપ રૂપાળા;
 ક્રિયા બુધિષ્ટિર જોર ક્રિયા ભિક્ષુક બુપાળા.
 ક્રિયા બુદ્ધિ બળવંત, ક્રિયા ગદ્દા ને ઘોડા;
 ક્રિયા કપુત સપુત, રામ લક્ષ્મણના જોડા.
 નર નાર જર ને સતિ ક્રિયાં, જાઠી જેને બારણે;
 શામળ કહે માન ગમાવિયાં, કુડા પેટને કારણે.
 ક્રિયા નીચ ને ઉંચ, ક્રિયા રોગી ને માજ;
 ક્રિયા અબળ ને સબળ, ક્રિયા દુર્મળ ને તાબ.
 ક્રિયા અબળુ ને બળુ, ક્રિયા પંથર ને હીરા;
 ક્રિયા અબ્જ ગજરાંજ, ક્રિયા વેરી ને વીરા.
 બુઠા બોલા સાચા ક્રિયા, નીચબુદ્ધિ ખરે નેટને;
 શામળ કહે માન ગમાવિયાં, પ્રપચ પાપી પેટને.
 કઈ લછ ને અલછ, કઈ રજિત ને રંગા;
 કઈ રૂપદિષુ રતન, કઈ ગંધી ને ગંગા
 કઈ મૃગનેણી નાર, કઈ વળિ આજે કાણી;
 કઈ દાસી દેખીયે, રીઝવાળી કઈ ગાળી.
 જે લપોડશંખ લેખા વિના, દક્ષણવંત વળી કહ્યા;
 શામળ કહે કવિ દેવિદ પણુ, પેટ તણે વચ સઉ રહ્યા
 પેટ કરાવે પાપ, પેટ પકડેશ કહે,

પેટ કરે પ્રપંચ, ચલાવે મારગ આડે
 પેટ કરે પાખડ, પેટ વળ વાંકે કંડે;
 પેટે સકર થાય, પેટ મહેનતમાં મંડે.
 સતી નારિને ગુણ કરે, શા અવગુણ કું શેઠન
 શામળ કહે છે સે જાણને, પ્રપંચ પાપી પેના.

કુમંગતિ વિષે છપ્પા.

કરે નીચનો સંગ, નીચની બુદ્ધિ આવે.
 કરે નીચનો સંગ સેકળ સદગુણો ગમાવે.
 કરે નીચનો સંગ, નીચની માણે ભાણે;
 કરે નીચને સંગ, નીચની ગતી શાણે
 વળ નીચ કામ નીચાં કરે, નિચ કહેવાયે ઉચ જન;
 શામળ મહે સંગત નીચની કાય ન કરશા ઠેકા ઠન.
 પાંડત પાંડિત પ્રાન, મૂખને મૂખ વડાલ,
 રૂઠા રૂપે ગત ચતુર ચતુરાઈ ત્યાં ચાહ્યા.
 મુમને વડાલો મુમ, વડાલ દાનાને દાના;
 જરને વડાલો જર, ગુહી જનને ગુણ જાતા.
 શુરને વડાલા શુર નર કાયરને કંચર ગમે;
 જશવત ગમે જશવંતને, શામળ કહે સહા સમે.
 મળે ઉચને ઉચ, મળે જગીને જગી;
 મળે નીચને નીચ, મળે રાગીને રંગી.
 મળે જગતને જગત, મળે પાપીને પાપી;
 મળે જ્ઞાનને જ્ઞાન, મળે જાપકને જાપી.
 વળિ વ્યસનીને વ્યસની મળે, મળતે મળતા ગુણ મળે;
 જપમ લવણ મળે છે તકમાં, શામળ પચ શાકર મળે.

મોત વિષે છપ્પા.

કોઈ કહે આંચો તાવ, કોઈ કહે થયું કોંગળિયું;
 કોઈ કહે કરડયો નાગ, કોઈ કહે વાસી વળિયું.
 કોઈ કહે વાધ્યો રોગ, કોઈ કહે શસ્ત્રજ વાગ્યું;
 કોઈ કહે મારી મૂઠ, કોઈ કહે પાપજ લાગ્યું.
 ઇશ્વર માથે લેતો નથી, જગતમાંહિ મહિમા જુઓ;
 શામળ કહેછે સૌ સાંભળો, મોત આંચુ તેથી મુઓ.
 પેસે અરણ્ય નીર, તીર ગંગાને બેસે;
 ચડે બે પર્વત મેર, કદી પાતાળે પેસે.
 પર્વતમાંહિ પ્રવેશ, કરે આપે એકાંત;
 એવક અમૃતાહાર, ભમે ભુલા બહુ ભાંતે,
 કિંકર રાખે કઈ કોટિયા, સચ પ્રપંચ ઘણા કરે;
 શામળ કહેછે સૌ સાંભળો, મોત આંચે નિશ્ચ મરે.
 માત તાત ને મિત્ર, પુત્ર પરિવારજ પોઠા;
 અલખત અપરમપાર, ઘણા હુસ્તી ને ઘોડા.
 સેવક સાથે શુર, પરીપુરણ પરતાપે;
 જળવંતા બહુ બાહુ, છત્ર છાંયે છત છાપે.
 અધિકાર અચુત લખ ઈંદ્રનો, કોડવાર શું કહું કથી;
 પણ મોતથંકી મુકાવવા, શામળ કોઈ સમરથ નથી.
 નાઠે ન મુકે ભુખ, દુઃખ નાઠે નવ ભય;
 નાઠે ન મુકે ભોગ, રોગ નાઠે પણ થાય.
 નાઠે ન મુકે તાવ, પાપ નાઠે નવ છુટે;
 નાઠે ન રહે લાજ, ચોર કે હાકમ છુટે.
 કહિ નાઠે મોત મુકે નહી, પ્રસન્ન્યો ત્યાંથી પાસ છે;
 કવિ શામળ ભટ સાચુ કહે, નામ સર્વનો નાસ છે.

જે ભયુ તે બધ, જે હ પુલ્યુ તે ખરશે;
 ભયુ તે હ કલવાય, અડ્યુ તે તે ઉતરશે.
 ક્ષીણુ તે સૂકાય, નવુ તે ભુવુ ધારે;
 આયુદ્ધ વશ સર્વ, કાળ સાકાને ખારે,
 જે કિન્નર જક્ષ ને રાક્ષસો, દેવ ગાંધર્વ ને દાનવી
 મધવાદક પણ માટે મરે, કોણ માત્રમાં માનવી.
 ગયા ઈદ્ર કષ કોક, ગયા બ્રહ્મા કષ ભુલ્યા;
 ગયા કરાકો કામ, મહાશુરા પણ હુલ્યા.
 ગયા દેવ દિગ્ગપાળ, ગયા માંધાતા મહિપત;
 ગયા દિલિપ હરિચંદ્ર, ગયા છાકેલ છત્રપત.
 વળિ ગયા જનક ને જાહવો, જે વળિ લાલ્યા જાનકવ
 સ્થિર સ્થાવર કોઈ રહ્યા નહીં, કોણ માત્રમાં માનવી
 માડ માડ કહે મહ, કારમી કાયા માયા;
 અગ્નાને આંડહ, અધ યઈ ધધે ધાયા.
 આ માડ ધરમુત્ર, પુત્ર મારો પરશુપુ;
 ઘડપણ પાળે મને, આજ લલિ શાત ભણાવું.
 પણ હીપક વશ છે વાયુને, કાચો કુપો કાચનો;
 શામળ કહે મુદ મમતા કરે, એવા શરિર અધાયને
 કોઈ આજ કોઈ કાલ, કોઈ દિવસે કોઈ રાતે;
 કોઈ જોગન કોઈ વૃદ્ધ, બાળ જન ભુવતી જાતે.
 કોઈ તાવે તરફડી, આપ ઘાતે કોઈ મરતાં;
 કોઈ લોગ કોઈ રોગ, કોઈ તો સ્વપ કરડતાં.
 કોઈ વાચિ વિકાર કે હઠકવા, કોઈ મમતે લડિને
 પણ કાળ ન મૂકે કોઈને, શામળ કહે સમજ
 રાખે લખ રખણ, લોક પિંજરમાં જેને

અરણ્યવ વિચ્ય આસન, વાળીને જો કોઈ બેસે.
 વજ ગુફા ગંભીર, માંહિ કોરાવી માંણે;
 ઈંદ્રભાળ વિધાય, જુગનથી જો વળિ જાણે
 સંભાળિ સાચવી સાચરે, કોટિ જતન કોઠે કરે;
 જાળવતાં પશુ જીવે નહીં, મોત વખત નિશ્ચે મરે.
 ચિરંજીવિ નહિ કોઈ, ગયા મંતુ જેવા મહિપત;
 ચિરંજીવિ નહિ કોઈ, ગયા વહિ અગણિત અહિપત.
 ચિરંજીવિ નહિ કોઈ, ગયા અધિકારી ઈંદ્રે;
 ચિરંજીવિ નહિ કોઈ, ગયા કઈ મુરજ ચંદ્રે.
 વળિ ગયા રામ ને રાવણુ, ગયા દેવ ને દાનવી;
 સતવાદી સલક્ષ્ણુ ગયા, કોણુ માત્રમાં માનવી.
 કોઈ આજ કોઈ કાલ, કોઈ માસે ખટ માસે;
 કોઈ વર્ષે દશ ખાર, કોઈ પચીસ પચાસે.
 કોઈ સાઠ શીતેર, કોઈ પોણોસો એંથી;
 જે જાતુ તે જાય, નથી રહેવાનું બેશી.
 જે નામ તેહનો નાશ છે, ધર્મજ એવો ધારવો;
 કવિ શામળ કહે મુરખ કરે, ગંદી દેહનો ગારવો.
 ધરી પંજક કે પહોર, સાંજ સવાર કે વહાણું;
 એ દીપક ઓલાય, ન આવે સાથે નાહું.
 રહે ઘરમાં કે ગામ, દેશ પરદેશે પરશે,
 જળ પશપાટો જેમ, એક દિન નિશ્ચે નરશે.
 રાખી કોઈની રહેશે નહીં, દિવસ નહી નહિ દેહનો;
 શામળ કહે કાચો કુંભ છે, તો ભરૂંસો શો તેહનો.

સ્ત્રીના ગુણ વિષે છંપા.

રામા રત્નાન ખાણ, જાણ એ રંભા રૂડી;
 ધર સોળ શય્યાગાર, હાર કંઠે કર ચૂડી.
 ચોભે જળ હુળ ગેહ, દેહ કોમળ શુભ સાળ;
 ચોભા કેરું સદન વદન હૃદયિ રાખે રાળ.
 સહ ભોગ કરણ વિક્રમ અને, હરીચંદ્રની હારના;
 પંડીત અતુર પુર પાટવી, નૃપતિ નેટ સુત નારના.
 જે ઘરમાં ઘરનાર, હામ ઉધારે દેશે;
 જે ઘરમાં ઘરનાર, પિંડ પિત્રી પશુ લેશે.
 જે ઘરમાં ઘરનાર, તોજ મેલું શિર ટળશે;
 જે ઘરમાં ઘરનાર, માન માણસમાં મળશે.
 ઘરનાર જેહને ઘર હશે, શોભિત સાહ સરસ જશે
 ઘરનાર વિના નર નિર્ભંગા, શાહ તો તસ્કર તસો.
 નાર વિના નર રક, શક રાખે નહિ કોઈ;
 નાર વિના નર ચોર, જોર જર ભેસે જોઈ.
 નાર વિના નર નિર્ભંગા, સખળ રાખે નહિ સંગે;
 નાર વિના નર હીન, હીનસુખ એકલ અંગે.
 અતુરા વિન તો ચાલે નહીં, જગતમાંહિ રહે જહરે;
 શામળ કહેછે શામા કથી, તને જગત તો તોહરે.
 જાલપણે થઈ માત, મટાડે પીડા મનની;
 જોખનમાં દે રંગ, સંગ સુખ ટાઠક તનની.
 સુખ દુખમાં સમભાગ, રાન રૂડે ગુણ ગાતી;
 અતુરા ચિત હરનાર, સાર ઉરમાં મદ માતી.
 વળિ વૃદ્ધપણે સેવા કરે, દેખ્યાથી દિલ દુખ ટને;
 એ અંતકાળ અજગી નહીં, બહુ રનેહ સાથે બને.

માસ આપાડો મેહ, તેહને વિશ્વ વખાણે;
 પાછળ પડે દુકાળ, કાણુ તે ભુગતી બાણે.
 મોતી મોંઘે મુલ્ય, વેહ પાડંતા તૂટે;
 કરપણ હોય કતાર, શક્તિ ભાતાં તે ખુટે.
 પણ લાભ ગરબ ગોધો તનુજ, વહું વછેરો બાણિયે;
 વળિ મેહ મોતિ ને મેહની, નવ નીચડે વખાણિયે.
 પશુ ચરેછે તરણ, રહેછે રણમાં રમતા;
 નર નારીની જોડ, બાળિયે સાથે ભમતાં.
 ઉડે પખિ આકાશ, બુચ્ચો તેનું પલ્લ જોડું;
 કાણુ ઉંચ કે નીચ, ગધાડુ કે કાં ઘોડું.
 સુર અમુર નાગ કિંનર વિષે, દેવી, નામણુ, દાનવી;
 મન ગરહ કર્યાંછે મેરિયે, કાણુ માત્રમાં માનવી.
 નારી વિના નર રંક, દામણો દીસે દેહે;
 નાર વિના નર રંક, દિશે ગુણુહીણો ગેહે.
 નાર વિના નર રંક, નહીં ધન ધીરે કોય;
 નાર વિના નર રંક, હુરી પુજન નવ હોય.
 નિર્ભય છે નર નારી વિના, લોગ કશા તે લોગવે;
 અવગુણુ અઢકા અચુતો ગણુ, બુવતી વણુ નર જોગવે.
 નારી નરનું અગ, સુખ દેયણુ કરસેવા;
 બજે પ્રણયમાં ભાગ, લાભ જશ લાખો લેવા.
 શામાથી સંતાન, ધર્મ બુદ્ધી તે ધારે;
 પ્રગટે પુત્ર સપુત, કુળ ઇકોતેર તારે.
 કુળ શુદ્ધે મળે જો કામની, સ્વામીને સુખ દે સતી;
 હુ એમ વિચારું આપથી, પુણ્યવત તેનો પતી.
 માનનિ મોટે તુલ્ય, મહામાયા એ મોટી;

જિતવા ઇછે જેહ, તેહની ખાંતજ ખોટી.
 સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ, લેહ ભારત જે ભલિયા,
 ઉંચ નીચને અમિત, સર્વ જીવતીએ જલિયા.
 સ્ત્રી ખરા રતનની ખાણ છે, મોટી પુરૂષથી પ્રીછને;
 સઉ સાત્ર સૌકિ સામળ કહે, અંતરમાં રાઉ ઇછને.
 નિર્મળ મનની નાર, સ્વામિને સ્વર્ગ પમાડે;
 જીવતી જોખન માહિ, રીઝથી રંગ રસાડે.
 ઢાકે કુળ કલંક, સરસ ચલવે ધરસૂત્ર;
 વધે તેહથી વંશ, પરસવે પુત્ર સપુત્ર.
 વળિ હોય સતી શુભ સાધત્રી. પુણ્ડવતી તે પારણી.
 છે નીચ કોઇકજ નારિયો, સ્વભાવે રાઉ નહિ સારખો.

જીવાનીના જોર વિષે છપા.

જેને જીવાની જોર, પુણ્યની વાત ન ખીછે;
 જેને જીવાની જોર, ઇસ સર્વન નહિ ઇચ્છે,
 જેને જીવાની જોર, પરશી ઉપર પ્રીતી,
 જેને જીવાની જોર, રૂડી નવા રાખે રીતી.
 છે જોર જીવાની જેહને; અંધ તે આડે આંક
 સામળ કહે ચુકયા ચતુર નર, વલ્લુણ્ડિનો શો વાક છે.
 હસ્તી જોખન હોય, જ્યારે મંદમાંતો મહાવે;
 અશ્વત્થુ જોખન હોય, મશાલા સરિ જ્યાં આલે,
 બે શત્રુ જોખન હોય, બંલો જ્યારે ભાદરવો;
 નરવું જોખન હોય, પુત્ર હોલત તન નરખો.
 રાખું જોખન રાજ્ય છે, પરિપુરણ સમરથપણ

નર પાળી જે નાર, આકાંક્ષાંતું એ તુળ.
 નર પાળી નારી એકલી, સૃષ્ટિ સુની સર્વ છે;
 તે માન ન પામે માનની, ગળી જાય જશ ગર્વ છે.

ભોજરાજ વિષે છપા.

જન્મ્યો જ્યારે લોજ, પિતા તો મૃત્યુ પામ્યો;
 કાકે મોટો ક્યો, વેદના સઘળી વામ્યો.
 કાકાને સુત પાંચ, શુભહિષ્ણ મળે જણાયા;
 લોજ પરાક્રમ પ્રાદ, સુજશ જગમાંહિ જણાયા.
 કાકે પરકથો શિર કાપવા, વ્યાધે ત્યા વનમાં કહ્યું;
 તું સમર ભાઈ શ્રીરામને, જાણુ લોજને ત્યાં થયું;
 લખ્યો પત્ર એક તત્ર, ગયા માંધતા મહિપત;
 ગયા રામ રાવણે, ગયો દુરજોધન ધનવત.
 ગયા પાંડવો પાંચ, ગયા સુરનાયક ઈંદ્રે;
 ગયાજ નળ નહુષ, ગયો હુંશી હુન્નિયંદ્રે.
 ધૃતવી ઉપર કઈ પ્રગટિયા, પૃથવિમાં સઉકો શમ્વા;
 મન પાથે પૃથવી નવ ગઈ, શુભ કાઈના પશુ નવ ગમ્યા.

ભોજની સભા વિષે.

વૃંધ વર્ષે પુત્ર સાત, વડે વ્યાકરણ સુવાણી;
 છે કેવળ રક કે રુ, અગમતી જુગલી જાણી.
 શામળ કહે રાખ્યું ન ભારતના ભાણે;
 હસ્તિ સિંહને પ્રીત, પ્રીતિમત પ્રયુતજ પાણે.
 ગરૂઠ સંરપને પ્રીત, પ્રીત તીમંડુણુ ભાટ કવિત ભણ્યા;
 ઉદર બલાડી પ્રીત. પ્રીત મીની-તરૂ.

नृप लोण, योसंधी सला वप्याणु
 ननु कवित के श्लोक, नवी को वात भनावे;
 सवा लागनी सरस, मोन मन मानी लावे
 सारथकी पाछो वप्यो, तो तेने भमणु नउयु;
 शामण कहे तेथी लोणनुं, भमणु लोण नामण पडउ
 द्विष्य देवाशी हेळ, मेळ जेवो मन गइवो;
 इरलु सरो दातार, सात सागरवत गइवो.
 निर्मण शशिवत नाम, काम हरिश्चंद्रज सत्ये,
 पुरलु रवि प्रताप, आप राम, अणि वते.
 छे नेड लुधिष्टर सारिणे, लायक जन लक्ष्मां लडे
 ते लोण लोदी लड लुपती, कनि शामण कोडे कडे.

पितांना छित विषे छप्या.

पुत्र करे जे पाप, पिता ते पुढ्यन जाणे;
 पुत्र कडि के दुण, पिता ते सुण प्रमाणे.
 पुत्र करे जे डाण, पिता ते दोषान लेणे;
 पुत्र वडे जे लुठ, पिता तिल सत्यन येणे
 अवशुष असंज्यधा पुत्रना, पिताने मन तेड
 शा गुल योशीक्षण झीलये, पुण पिताने
 पुत्रतणे वीजेग, तेथि दावीनण इडा
 पुत्रतणे विजेग, तेथी शुभ जण
 पुत्रतणे विजेग, तेथि शुभ मता डेड
 पुत्रतणे वीजेग, तेथि शंभू, शामण कडे
 महादुःख नडि भरलु डाय, छक डणवी ते तरलु;
 यलु कोड डुःख मन नार, डाय रलुमां नयम डरलु
 नीय प्रीपणनुं मण,

प्रीत लवेरी-तात, महाप्रीती-मातानी;
 प्रीती संगीं समस्त, प्रीत बादे जातानी.
 प्रीत धणी मोशाण, प्रीत पणु श्वसुर पजानी;
 प्रीत धणी प्रिय नारी, प्रीत सुल इनेडि सजानी.
 छे प्रीति अधिक प्रकारनी, छेडे शामण छेडे कथी;
 पणु अधिक प्रीत अंतरतडी, सपुत समान सरसन पी.
 जेणे सहाव्या जाण, जाण समतां देवराव्यां;
 श्रीवध गोवध प्रज, ललाटिक पाप करव्या.
 प्रिय साथे कृपिने वेग, जेर नेहने जर हुरिया;
 कर्वा गर्भ कर्ष पात, हात दुटंगे करिया.
 पड्या विछेड नरनारिने, लंग कथी धरमुत्रने;
 यामे पोते ते पापथी, विनेज ग्याग पुत्रने.

मे टा लोक विष छप्पा.

मे टा हेड छिद्र, कादशे ते उंडाशे;
 मे टा साथे वेग, छेदे तो श्री रंडागे.

मे टा साथे प्रीत, पिडा मोर्क दिन-करशे,
 साथे रागत, दिशे वणु मे.ते मरशे

माने जे शुशु करे, ते ग्याटाळणे जशे.

सवापंडित मेरी रावत कने, करशे ते हुणिया थशे,

जेशी आठ हनर, दिने तो घोज जाधे

बैदिक वेद हजर, लेक दिने तो काणवुं राधे.

अग्नीहोत्री अयुत, आवे जने तो ताडे,

नाटक मेटक नित्य नवनवा, आदुणर थाडे.

भरपुरण लोण सजा मणी, शां भूथे नव गोालये;

येकसथे काणिदास, जेसथे माध प्र

વળિ પ્રીત વિપ્રને વરતિયા, પ્રીત અમુર મુરલોહની;
 શામળ કહે તેવી પ્રીત સઉ, સકળ સૃષ્ટિમાં સોકયની
 પ્રીત તેતરાં ખાવ, પ્રીત કાગળ ને પાણી;
 પ્રી તસતી ગુણીકાય, પ્રીત આટો ને ધાણી.
 પ્રીત અગ્નિને નીર, પ્રીત સાચા જૂઠાની;
 પ્રીત ચોરને શાહ, પ્રીત રિજવણ રૂઠ્યાની,
 એ પ્રીત વેર લાગો અમે, કહે શામળ કહું શું કથી;
 સૌ દુખમાં દુખ સંસારમાં, શોકય સમાન કહું નથી
 અધાને દુખ આંખ, સારૂ નરતું નવ દેખે;
 ભેરાને દુખ કાન, રાગ પુરણ નવ પેખે.
 રાગીને દુખ રોગ, ભોગ એકે નવ ભાવે;
 બિહુકને દુખ એક, છેક ભીખારી કહાવે.
 એવાં તેા દુખ અનેક છે, પંગાને દુખ પંગતણુ;
 શામળ કહે છીને સોકયતું. છે દાવાનળ દુખ ધણુ.

પતિના વિભેગ વિષે છાપા.

પિતા ઘેર ને પુત્રિ, હોય વિદ્ધિ પણ રાંડી; સાં
 બોલે પુઠળ લોક, કહે ને કથે છાંડી. કહો ક
 પિતા ઘેર ને પુત્રિ, કુટુંબ કહાવે જે સાં
 ભોજનઈ બોલે ભુંડ, કહે આ કરમને આજ રહે; સાં
 ધનહીન હોય ઘરનો ધણી, વિધવા વાળુ છાંડે.
 પણુ સ્ત્રી તે શોભે સાસુને ઘેર મુઠા પ્રીતે;
 નર પાળી ને નાર, મુઠા, રાખેરીતે,
 નર પાળી ને પુત્ર, મુઠા, પરમારથ પ્રીતે કરે;
 નર પાળી પુત્ર, મુઠા, એટલા, ભો ઇકાંતેર ઉધરે.
 રહે, મન, જાણ, રહે નહિ છાની છત્યે.

વિદ્યા છાનિ રહે, ન રહે નહિ છાની પ્રીતી,
 છાનો ન રહે શૂર, રહે નહિ છાની રીતી,
 દાતા શુભાર જાની શુભી, વ્યસન વાદ વિદ્યા વિધી;
 વળિ દાન માન સનમાન શુભ, છાનિ ન રહે સિદ્ધિરિદ્ધી.
 છાની ન રહે છેક, રીત ભુડી કે રૂડી;
 ધરમાં કરિયે શુભ, દેશમાં વાગે કુંડી.
 છાનિ ન રહે પુરુષ, શૂર કાયર કે દાતા;
 છાનુ ન રહે છેક, ભાત ભગની કે માતા
 વળિ વિદ્યા છાનિ ન રહે નહીં, લીલા, લેહેર લક્ષ્મણ તણી;
 કદિ છાનું પાપ રહે નહી, ખોદાણી ઘાલ પૃથિવી ખણી.
 રાજને તે સાલ, કૃષ્ટાયો ભાઈ પુટે;
 એક પ્રજને સાલ, ભુપ વપુ વાકે ભુટે,
 વેપારીને સાલ, પટ તર પટકુળી નાખે;
 શાયને શાલજ શોકયનું, મુરખ ને વિચાતણું.
 જો નર નવ માને નારને, સ્ત્રીને સાલે તે ઘણું.
 ભલેજ ભયો જન, જેથી સુખ પ્રાણી પામ્યા;
 ભલેજ ભયો જન, જેધિ દુનીયાં દુખ વામ્યા.
 ભલેજ ભયો જન, દાન દાતા કહેવાણો,
 ભલેજ ભયો જન, સદા સદગુણી ગણાણો.
 જનનીએ જનો ભલે જણ્યા, શુર પૂર દાતા ભગત,
 શામળ તે ભલેજ જનમિયા, જેથી સુખ પામ્યા જગત
 ધન્ય તેહની માત, પુણ્ય ઉપર જો પ્રીતી;
 ધન્ય તેહની માત, જેહ ધર રૂડી રીતી
 ધન્ય તેહની માત, જેહ સદાવ્રત ધાપે
 ધન્ય તેહની માત, પંગયાં કમ્પન કાપે.

દાતાગુણ્ય જેમા વશે, બહોળો જશ બંધાય.
 કળે નિકળી જાય નહી, દીલથી હોય દાતાર;
 વિશંભરને વહાલો થણો, ધન્ય એનો અવતાર
 સોમાં શુરો દોષક નર, લક્ષે કોઈ દાતાર,
 પંડિત નર પરણી શકે, ધન્ય એનો અવતાર.
 શરીર આપવું સોહલું, દોહલો દેવો-દામ,
 દાતા ધન ધુળવત ગણે, તે નહી ઠામે ઠામ.
 જીવત જગતે જશ વધે, સર્વ સમુજીય થાય,
 કૃપણ હોય કોટી પતી, આપ હાથે નવખાય.

કૃપણવિષે દોહરા:

અગ્નિ ચાર હાકવ પ સિથે, રહે કહી દાટયે દામ;
 કરપિ ઊરા-કરગરે, ન મળે વપુ વિરામ.
 કોને ધન શત સહસ્રધા, કેવ કદોયો લાખ,
 નિરણી હરખે ચુમનન, રહેછે અંતે રાખ

છપા

જેમ ઘાંચિનો બળદ, રાત દિવસે તે ફરિયો
 જ્યમ ગધેા ગુણ્ણતીણ, કાર આલોખે ભાગ્યો.
 આઠો જેમ પખાલ, પુંઠપર પરઠે ખાલી;
 વેઠે પકટયો વીર, તગ્ફડીને તે નાણી
 જર રજ્યો રેજ ઇઈ રાકયો, વેડી દુખ વધારિયે;
 શામળ નવ આધો ખરનિયો જીતી બાજી હારિયો
 જર જેતામા જાય, ગેર કે હાકમ લૂટે,
 જર જેતામા જાય, જુઓ જર ખાંતાં ખુટે.
 જર જેતામા જાય, ઉઠે જે આગ સજેરી;

જર નેતામા નય, ચડે ગાડી દે ચોરી.

જર નવા ગેશે જે સરો, રાખ્યું વડી રહે નહીં;
શામળ કહે નય સમુગય, કહો મુખ નેવું કહીં.

લોલ વિપે છપા.

લોલ ઘટાડે લાજ, કાજ બગડે ને બગે;

વળિ ઘટે લેહેવાર, લાર શોભા પણ ભાગે.

લોલે લક્ષણ નય, થાગ અન્યાય અધર્મે;

લોલે સૌ સંતાપ, છાપ ચોટે કુળ કર્મે.

સન્માન માન મોટમ મટે, શુદ્ધ કુળમાં ગુણ છે;

શામળ કહે શાળા સમજને, લોલ પાપનું મુળ છે.

વાળું સાજ સવાર, મધ્ય સંધ્યા મધ્ય રાતે;

ઘડી પલક ને પહોર, આજ કાલે પરલાતે.

રવી સોમ શનિવાર, ત્રીજ તેરશ ત્રયવેળા;

શરદ શિશીર વસંત, ભુવન ભુવનમાં લેળા;

કત આદિ યુગ આંતે કળી, શુદ્ધ વદ સર્વ સમાયછે;

શામળ આશા તો અમરછે, ભુજ બધા વડી નય છે.

નય લોલથી જીવ, દૈવ પણ લોલે રૂઠે,

ભવન કરી દે ભરમ, લોલનો અગ્ની ઉઠે.

હોગ લોલથી હાણુ, બનપણું લોલે નય;

લોલે હીમત હીન, હીનપણું લોલે નય.

લોલે લક્ષણ લાગો ઘટે, લોલે સંકટ મૂળ છે;

કવિ શામળલટ સાચું લાણે, લોલ મૂળ પાપનું મૂળ છે.

લોલે તુટે પ્રીત, લોલથી હીત ન હોય,

લોભે ચોરો ચાડિ, કરે કુળવંતા કૈાય.
 લોભે ભોલે ભુઠ, લોભથી હુલા થાય;
 લોભે ભય વિદેશ, લોભથી માણાં ગાય:
 લોભી સગળો સંસાર છે, હોય જ્યેયિ પણ હીનતા.
 શામળ બહુ લોભી જોજણાં, વિપ્ર અને વળિ વનિતા-
 આશા ઊડી ખાડ, પહાડધિ થાય ન પુરી;
 હેમ મેરૂસમ હોય, તોય પણ રહે અધુરી.
 આશા નીર અઘાત, બહુ જન તેમાં ખુડયા;
 કોણ રાય કે રંક, કોણ રૂડા કે ભુંડા.
 ચૂરા પુરા પંડિત સઉ, બહુયા ગણ્યા ભુલા ભમ્યા;
 આશારૂપી અરબુવ જળે, શામળ કહે સક્ષિ શમ્યા.
 ગળે અઠારે અંગ, ગળે નાસા ને નેણાં;
 યળે મુંડને તુંડ, વહાયે વિપરિત વેણાં.
 અસ્થિ રૂધિર ને માંસ, સુકાય ચલાય ન ચરણે;
 માતુ સરવનો કવંચ, કશું સલાળાય ન કરણે.
 ઇન્દ્રિયો યધિયે અડવડે, અહાર નિદ્રા પણ ઘટે;
 શામળ કહે તૃષ્ણા શતશુભી, મનમાં વધે નહી મટે.
 અર્થો ન ગળે પાપ, અર્થો જમને નવ ભુજ્યે;
 અર્થો ન માને શાપ, પાણી પરિયાનું ખુજ્યે.
 અર્થો કુડાં કામ, કરે જોકે નવ ખીંહે;
 અર્થો જોળે નામ, લાખ લાંછન ચિર તિમે.
 અર્થો તો જિવ આપે ખુજ્યે, અર્થો અવશુષ્ક નવ ગણે;
 અર્થો આંખે દેખે નહી, શામળબટ સાચું જાણે.
 કામી કહીયે અંધ, અંધ લક્ષ્મીનો લોભી;
 અંધ સવારથ સુર્વ, અંધ મેલો મન મોભી.
 અંધ અદેખો આપ, અંધ ચોરી ને ચાડી;

અંધ અહંપદ ઊર, અડાવે વાતો આડી.
 એવા અનેક તો અંધ છે, કાં નર ને કાં નારિયો;
 શામળ કહે અંધ અતી ઘણા, જે જન હોઈ ભરિયો
 દોભ કરાવે કપ, દોભ મરનક મટાડે;
 દોભ કપાવે શીશ, દોભ ગુણ જ્ઞાન મટાડે.
 દોભે ભય તણાઈ, દોભ સુખ સર્વ રામાવે;
 ઉમત્ત અધિપતિ આપ, નીચને શીશ નમાવે.
 દુખ દાવાનળ તો દોષ છે, કરે ગુણીને ગરકમાં.
 કવિ શામળભટ સાચું કહે, દોભી પડશે નરકમાં.

ભીખ વિષે છપ્યા.

ભીખમાંહિ નહિ ભોગ, ભીખથી ભોગ ન સાધે;
 ભીખમાંહિ નહિ માન, ભીખથી ભાગ્ય ન વાધે.
 ભીખ નામ નિર્માલ્ય, ભીખથી ભારજ ખુણે;
 બિક્ષુક ગોણુ પાત્ર, ભીખ સાચું કેા જુણે.
 એ વરજી તુછ તે સરવથી, ભીખ હોય હલકી ણહું;
 કવિ શામળ કહે સાણા સુણો, ભીખથી ભુડું શું કહું.
 દોહરા.

આતથી ભુંડુ માંગવું, ધર્યો જન્મ તે ધીક;
 કહેવો દાતા સુમને, ભુંડી સઉથી સીખ.
 કાયર શૂર વખાણવો, કુપજી કહી દાતાર;
 નીચને ઉંચ વખાણવો, ભારે કહેવો ભાર.
 અધર્મી હોય અભાગિયો, અધિક ભણાવે હઠ;
 દીલપવો રાજા કહી, ભીખને માથે લઠ.
 ગુણી કહેવો ગુણહીનને સ્વરૂપ જ્ઞાની શક;
 ન રહે ભાલ ભાગ્યક તણો, ભીખને માથે લઠ.

प्रश्नोत्तरविषय छपा.

प्रश्न.

डोणु पृथिवी प्रौठ, डोणु आणुथी पणु नानोः
 डोणु पवनथी पडेस, डोणु देवोधी दानो.
 डोणु विधुथी विभण, डोणु अग्नीथी तातो.
 पयथी उजवण डोणु, डोणु महिराथी मातो.
 वणी कवणु तेज तरणीथकी, डोणु शर्कराथी गणी;
 कवि शामण कडे उत्तर कडो, पुरणु पडोये मन रणी.
 कवणु तरणुथी तुछ, कवणु मण्णुथी छे मोघो;
 स्वर्णुथी सोले कवणु, कवणु कुशकाथी सोघो.
 कवणु गरसथी जेडेक, कवणु काण्णथी काणो;
 कवणु दोहथी कडणु, कवणु भाणकथी भाणो.
 वणि कवणु वीळीथी वेदना, कवणु सरवथी छे गणी;
 शामण जेठु शु' मेशथी, कडो तो पडोये मन रणी.

उत्तर.

महिथी मोटो दानि, आणुथी दोवो नानो;
 पवनथी जेडेसुं मन, विवेक विणुधथी दानो,
 अंद्रथी निर्मग क्षमा, कोधथी अग्निथी तातो;
 दुधथी उजवण सुजश, अमल महिराथी मातो.
 छे तेज तरणुथी नेत्रनु, गरण्ण साकरथी गणी;
 कवि शामण कडे उत्तर कडयो, पडोयि तेनी मन रणी.
 अचक तूणुथी तुछ, मण्णुथी सङ्गुषु मोघो,
 स्वरथी सोले सपुत, गरिण कुशकाथी सोघो.
 कीत गरसथी जेडेक, कपुत काण्णथी काणो;

સુમ લોહોથી કઠણ, અજ બાળકથી બાળો.
 દુર વચન વીંછીથી વેદના, મિષ્ટ વાણિ સઉથી ગળી.
 છે કલકં ચેલુ મેશથી, યહોંચિ તેની મન રળી.
 પરહર મનવિષુ દાન, હેત વિષુ પરહર જવું.
 પરહર બાળશું ખ્યાલ, ચાહવિષુ પરહર ચાહાવું.
 પરહર ગડાશું વેર, મિત્ર પરહર જે ધાતી.
 પરહર લંપટ ગુરૂ, દુષ્ટની પરહર જાતી.
 પરહર જે મીઠા લાલચી, પરહર લાંચ લે પાંચમાં.
 શામળ કહે પરહર પ્રેમઠા, અન્ય પુરૂષની આંચમાં.
 બાળ પરાણે પ્રીત, બાળ નિરધનનું જીવ્યું.
 બાળ કુબુદ્ધી બુધ, બાળ આરું જળ પીવું.
 બાળ સુમની સેવ, બાળ કપટી ધરનાણું.
 બાળ ચુગલિની ચાલ, બાળ ઝંકરી દુઝાણું.
 વળિ બાળજ વસવું સાસરે, બાળ ગનેવી ઘર જવું.
 શામળ કહે બુદ્ધી બાળ જે, દરીદ્ર ધઈ ડાહ્યા ચવું.
 બાળ મુરખશું મેળ, બાળજે પાપે રળવું.
 બાળ નિર્લજ વેપાર, બાળ અણમળતે મળવું.
 બાળ ગુણાવણુ રૂપ, બાળ વગડામાં વસવું.
 બાળ ગહુ ગકવાદ, બાળ હરદમ જે હસવું.
 વળિ બાળ ઉપાસન ભુતનું, બાળ વિદાવિષુ નામને,
 વળિ બાળ દેહ દાતાર વિષુ, બાળ વૃષવિષુ ગામને.
 બાળ વસવું મોસાળ, બાળ સીવણુ સુખ ધરવું.
 બાળ ગનેવી ઘેર, વસીને મરણુ ઉઠરવું.
 બાળ દિકરિના હામ, બાળ શત્રુધર શરણુ.
 બાળ કુંડળો કાન, કયા ન સુણી કદિ કરણુ.

ખાળો પરવશ પેટારથી, આદર વિષ્ણુ ઊદર ભરે;
 શામળ કહે ગહુધા ખાળ જે, સપુત વસે સસુરા ધરે.
 ખાળ માગવી ભીખ ખાળ કાસીદીયુ કરવું;
 ખાળ ચોરીનું ચિન્ત, પારકું ધન જે હરવું.
 ખાળ વૈતરૂં વેઠ, ભાર લેવો નિત્ય શીશે.
 ખાળ પુરૂપ પરવશ, દીનતા નિશ્ચિન દીશે.
 વળિ-ખાળ પંથ જે પાપનો, ખાળ એકલ શુરા થવું;
 શામળ તે ધધો ખાળ જે, વિદેશ જનમારો જવું.
 ધિક શુરાનું શસ્ત્ર, જે કદી કાયર કહાવે;
 ધિક ગુણીજનના ગુણ, ન ગણના ગુણ જે ગાવે.
 ધિક ભયક જગમાહિ, કૃપણ આગળ કર જેડે;
 ધિક કવિતા કવિકેરિ, કૃપણના જશ જે જેડે.
 ધિષ્ટાર પવિત્ર સુપાત્રને, કુપાત્રશું રંજિત રહે:
 શામળ કહે વિદ્યા આતુરી, ગરથ કાજ સદગુણ ગહે.
 શામનિ ભુંડા ભોગ, ભોગ-ઘેલું ઘરસૂતર;
 પાળક કૃપણે ભોગ, ભોગ જે પુત્ર કપુતર.
 ભોગ દેહમાં રોગ, ભોગ જે પાપે રણવું;
 વાલા વિભોગ ભોગ, ભોગ વણ્ણમોતે મરવું.
 મહાભોગ પ્રેમ પરનારિશું, ભોગ મમત સુરખપણું;
 મહાભોગ ભક્તિ ભાવે નહી, ભોગ એટલાંને ભણું.
 મુઓ સુરખને બાણ, મુઓ જે નારિ કુનારી;
 મુઓ દેહ ક્ષયરોગ, મુઓ જે રણશિર ભારી.
 મુઓ ચડેલ કલંક, મુઓ અપજશ લે આપે;
 મુઓ ખેપ કરનાર, મુઓ જે રણવું પાપે.
 જન મુઓ જેહ પરવશ પડ્યો, મુઓ જે વનિતા વશ હવો;

कवि शामणभट्ट सायुं नथे, मानडीसु भासुस मुञ्जे.
 छुंये नथ लेनार, निंये परमारथ पुणे;
 छुंये हाता देह, निंये ने सामह सुरे.
 छुंये नाविक भाडा, निंये ने नगते नहये;
 छुंये किरतीवत निंये कवियेन वथाहये.
 छुंये जन ते तो नहये, नेनि आथ सडडे करे;
 शामण छडे छुंये तेह जन, ने राकटे परनां डरे.

प्रश्न.

प्रथम पाष्पु के पवन, प्रथम क्षीती के अग्गा;
 प्रथम भीन के वृक्ष, प्रथम औषधि के अग्गा.
 धषु के अरषु प्रथम, प्रथम मरदह के मेरी;
 प्रथम वृष्टि के सृष्टि, प्रथम आंघो के डेरी.
 विद्या के विप्र प्रथम छडे, प्रथम दीवस के नमनी;
 शामण छडे नथे तो छडे, प्रथम कथ के नमनी.

उत्तर.

नहि पाष्पु के पवन, नही क्षीती के नहि अग्गा;
 नही भीन के वृक्ष, नही औषधि के अग्गा.
 नही अरषु धषु नही, मरद के नहि मेरी;
 नही वृष्टि के सृष्टि, नही आंघो के डेरी.
 नहि विद्या के नहि विप्रपषु, नही दीवस के नमनी;
 शामण कवि छडेछे सगजले, कथनि साथे नमनी.

खावाना छ रस.

गुषनिधि गोरस जेक, गिने छक्षुरस भाणा
 प्रीने रस तांभुण, मधु योथे रस भाणा.
 प्रीया आंभरस पांस, छडे सणरस ते भीहुं.

વિશ્વવિશે વિખ્યાત, દેવને દુર્લભ હીહું.
 સ્વપ્તમ રસ શોધ્યો નવ મળે, ખરીજ રસની ખાળ છે;
 જ્યમ હીરો કાઠક હોય છે, પોહાતો બહુ પાણુ છે.
 ગાવાના રસ ગણું, કંઠ સુકંઠી પહેલો;
 બીજો રસ બહુ તાળ, તીજો રસ વાળું વહેલો;
 ચોથો રસ ચતુર્થ, થકી જે બુદ્ધી જોલો;
 પવિત્ર રસ પાચમો, તામ ઈશ્વર આણુ તોલો.
 છઠો રસ સઉનો છત્રપતિ, જે વેળાતું ગાન છે:
 શામળ કહે રસિક શિરોમણી, ચોટા જનને માન છે.
 દર્શન પેહેલું વિપ્ર, પ્રભુને યજ્ઞે પુજે;
 શુભ દર્શન શ્રીપાત, સચ્ચિદાનંદજ સૂજે.
 નિર્મળ દર્શન નાથ, શક્તિ પુજનનો સંગમ;
 વાર્તિક દર્શન વેદ, પાંચમું જાણો જગમ.
 દર્શન છઠું દરવેશતું, એકજ સઉનો ઇંશ છે;
 શામળ કહે છછો એકનાં, પાખડો છત્રીશ છે.
 સંસ્કૃત ભાષા સરળ, માગધી મોટે મુદ્ધયે;
 ગ્રાહૈરી ગુણનીધ, અપભ્રંશી તે તુદ્ધયે.
 દેશી ભાષા દાખ, પિશાચી પઢજો પ્રીતે,
 આરણ્ય ગ્રાંથી ભાખ, રાજદારે શુભ રીતે.
 એ ખટ ભાષા જે ખોજશે, ધારી જોતાં ધર્મ છે;
 કવિ શામળભટ સાચું કહે, લોગી તેના પ્રદા છે.
 ન્યાય શાસ્ત્ર નવરંગી, બીજું વેદાંત વખાણું;
 મીમાંસા મહામુદ્ધય, જુગતિ પાતાંજલિ જાણું.
 સાંખ્ય શાસ્ત્રની સાળ, બલા જન તે તો ભાળે;
 વૈશેષિક ગુણવાન, સર્વનો સંશય ટાળે.

ખંટ શાસ્ત્ર કહ્યાં તે જોજશો, વિવેકવંતા તો થશો;
કવિ-શામળભટ સાચું કહે, નહિ એમાં સંશય કશો.

જીવતાને સઘળું મળે.

પાંડુણિ પ્રસવે પુત્ર, મુખે પણ કવિજન થાયે;
નીર ભરાય નવાણુ, રંક શિર છત્ર ધરાયે.
વળે કોઈ દિન વેર, ઝેર વળિ બય જરૂરી;
ગુણકા જેવી ગમાર, સતી તે યાયજ શૂરી.
એ રીત અનેક થયાં થશે, શાસ્ત્ર શાળ દે છે સહી;
શામળ કહે ઝાઝુ શું કહું, જીવ ગયો આવે નહી.
જિવતો પામે રાજ્ય, જીવતો પરણે નારી;
જિવતો જેસે અશ્વ, ધાય જીવતો વેપારી.
જિવતો માંડે જગન, સુકીરતી જીવતો સાહે;
જિવતો પહેરે નંગ, જીવ તો લાણ્યાં લાહે.
ત્રહાલાનો હોય વિલેગિયો, તે સંજેગી ધાય છે;
પણુ સુઆ કોઈ દેખે નહી, શામળભટ ગુણુ ગાય છે.

મુખ દુખ વિષે.

દુખે બય-સદ્ગુણિ, દુખે ભણતર નવ આવે;
દુખે ઠહાપણુ દુર, દુઃખ કુડ કપટ કરાવે.
દુખે દેહમાં રોગ, તેજ તનનૂ તો નાસે;
દુખમાં લીલા લેહેર, પલક નવ આવે પાસે.
દુખ દાવાનળમાં ડુબિયો, જરિયે શાંતી નેવ જડે;
હસવું નવ આવે હેતથી, પુલ મુખમાંથી ક્યમ પડે.
મુખે સાંભરે સર્વ, વ્યસન મહુ વિધિનાં ખૂંડે.
રમવું દાસ્મવિલાસ, સ્નેહની જુમતી મુડે.
લાંઠ ભવાઈના ભાવ, જાન જોણુ ને જાતર;

ખટરસ લોગન ખેલ, મહાસુખ મહિમા માતર.
 દુખ દાવાનળમાં જે પડયો, સુખ સર્વે એતું ગયું;
 હસવું ક્યમ આવે હેતથી, પિંજર જળી પ્રલે થયું.

ઈશ્વરની કૃપા તથા આપત્તિ વિષે.

દિકરી કેડે દામ, ખરચિ જોળનમાં રાડે;
 જન્મ કુવારા જાય, પછી ઘડપણુ ઘર માડે.
 સુકે નિરમા નાવ, બને એવું કે ખુડે;
 ધણિ પકવે જહુ ધાન, આવી ગામોતર ગુડે
 મનના મનમુખા મન રહે, વિચાર્યું વાયે જાયછે-
 મન મમત ઘણો સુરખ કરે, કર્તાનું કર્યું થાયછે.
 જે ખેસે ગજશીશ, ચરણુ અણુવાણે ચાલે;
 ન જુએ તડકો ટાઠ, કરે દાવાનળ ઝાળે.
 જે ઘેર લાખ કરોડ, નાજ ભરતા તે દીઠા;
 સુતા પુખની શેજ, કાશઠાં કરે વરીકા,
 છે એવિ અકળ ગતિ દેવની, સુખ ત્યાં દુખ આવી અડે,
 શામળ કહે સઘળાં માનવી, સાળે દુખ જે શિર પડે.

દોહરા.

ભાર્તા કહે શુભુ ભામની, તજ મન ચિંતા શોક;
 ગમ્યું થાય જગદીશનું, ઠહાંપણુ કરવું શોક
 કેા વેળા નવનીધ ઘરે, કેા વેળા નહીં દામ;
 કેા વેળા સેવક સહુ, કેા વેળા પરકામ.
 કેા વેળા ખટરસ સહીત, પેર પેર પકવાન;
 કેા વેળા કાંટે મજ, મઠ કુશકા ખડધાન.
 કેા વેળા ગજ ઘોડલા, છત્ર ચમરની છાંય;
 કેા વેળા પગ પાઠવે, તાતો વેળુ માંય.

કોતક મંદીર મહેલમાં, સુખ સજ્યા ફળ ફૂલ;
 કો વેળા આલોટલું, ધરણી કંટક ધુળ.
 કોતક પટકુળા પામરી, મોઘે મૂલ્ય મગન;
 કો વેળા રણ રખડવું, નીલેજ પછે નગન.
 કો વેળા પરવત ટપે, સમરથ પછે શરીર;
 કો વેળા દેહ દામણા, ન પીયે હાથે નીર.
 કોતક કેસર અરગળા, વપુ ઝોપાવે વણ;
 કો વેળા કિંકર થઈ, ચાંપે પરના ચરણ.
 કોતક માણક મોતીના, હૈયે હાલક હાર;
 કરે કો સમે કાશફ, ભારે માથે ભાર.
 કો વેળા અશ્વે ચઢે, દિવાન થઈ દિલ હીશ;
 કો વેળા ગર્ધવ મળે, પડે મોજડાં શીશ.
 કો વેળા ધવજ ધર્મની, સદાવવની શીખ.
 કંગાલ થઈને કરગરે, ભટકી માગે બીખ.
 કોતક પંચ પ્રમાણમાં, મોટા ચાંપે માન;
 કોતક દેશવટો દિયે, કથન શુભે નહી કાન.
 સમા સમાની છાયડી, સુખ દુખ અપરમપાર;
 પુણ્ય પાપ જે જોડ લે, એમા શો અહંકાર.
 સાત સપુત શોભિત સદા, મોટા જન દે મામ;
 વપુ પડતાં તે વાઝિયા, કોઈ ન સુકે આગ.
 માઈ માઈ મુરખ કહે, તાઈ ન મળે તાન;
 પુણ્ય પરવારે રણ ચાંટે, દિવસ પાધરે ધન.
 પુણ્યાઈવું ફળ સુખ છે, પાપ દુખની પેર;
 પુણ્ય કોઈ અમૃત પીએ, કોઈ હુળાહળ કેર.
 સુત સમૃદ્ધિ શરીરનો, કરશે ભવ ન કોય;

बले मज्युं ते बोत्रयो, छाया कुरती डोय.
 दाही दशरथी तछी, आमरे दासि शरीर;
 अरुण्यमां अलंक जणुयो, न भणे अन्न के नीर.
 रघुवाछे रजणी रजुविषे, जण कारखु ते जय;
 परने पडे अउते अडे, देवशति कडेवाय.

हिंमतविषे छपा.

हीमत मुके हाषु, हिंमत मुके तन धरने,
 हिंमत तने जिव जय, सरदा रत्तो नव सुभे.
 हिंमत मुके हुंमेश, जडर जर ने जश जय;
 हीमत मुके दाम, लेखना देखा थाय.
 हीमत मुक्याथी हाणिये, बरडी वेणु न वाणिये;
 वि शामण कडेछे सर्वदा, इत्ये हीमत राणिये.

गरजविषे छपा.

गरज जय विदेश, गरज शिर भार ठिपाडे;
 गरजे वामां वाय, गरज तरवार वजडे.
 गरजे शुषु जमाय, गरजथी धन पखु धीरे;
 गरजे मोघो माल, नांभशे ठिडे नीर.
 पामर जनने पीता कडे, माठा अंग रडे मणी;
 कवि शामणभट सायुं कडे, गरजज साकरथी गणी.
 गरजे घेला साथ, जय राहो! पखु दडाडी;
 गरजे निच धर डंय, लेज लागेछी लाडी.
 गरजे पंडीतशय, सुरपनी माने सेवा.
 दशपती तछु लाज, गरीज घेर जये सेवा
 वणि गरजे गर्व धरे धण्डो, गरजे दोष मुडी रडे;
 कवि शामण कडे वश भरजने, कवणुने ठाके कडे.

ગરજે સઉ વિષ વિષમ, પિયેછે પુરણ પ્રીતે;
 કંઠી જનને દેખી, નમે નર ગરજે નીત્યે.
 ગરજે નિરમળ નાર, લાજ લાખેણી લોપે;
 ગરજે સુમની સેવ, ચાહે છે ચિત્તથી ચોપે.
 રાજા પણ ગરજે રંક વેર, પાળે પગલે પરવરે;
 કવિ શામળલાટ સાચું કહે, નેવ નીર મોલે ચડે.
 ગરજે શુભકા નાર, જઈ નર આગળ નાચે;
 ગરજે ચોટે હાથ, ગરજ નચક થઈ જાય.
 ગરજે શુભિજન યાય, ગાય શુભવંતા ગીત;
 ગરજે શત્રુ સાથ, પરાણે માટે પ્રીત.
 નિરસાં મુકેછે નાવડાં, તે જુડે કિંવા તરે;
 કવિ શામળ કહે ગરજે સઉ, કુકું કે રૂકું કરે.

સાશ તો જેવલ્લી કોય હોય

દાતા કોઈક દેશ, દૃપણ જગમાં બહુ જાહર.
 શુરા કોઈ સમર્થ, કોટીધા કુડા કાયર.
 પુણ્યનો કયાંઈ પ્રવેશ, પાપિનાં પુર વહે છે;
 સતવાદી સતિ કોઈ, કલંકી કોડ રહે છે.
 હરમે હરમે હીરા નહિ, પુર પુર પેઠા પાણ છે;
 જાણો વિરલા જશવંત નર, અસંખ્ય પુરુષ અજાણ.
 શેરી શેરી ગહુ ધ્યાન, સિંહ સામળીયે કાને;
 સપુત સહસ્ત્રે ચોક, કપુત કોટી અંબુમાને.
 સદ્વિદ્યા કયાંઈ શેષ, અવિદ્યા અતિ આઠંબર;
 ધાતુનાંકિ કો ધીર, ધુતિ જુડા જગ અંબર.
 કવિજન સાચો તો કોઈ છે, મુર્ખ કવી બહુ માણતા;
 શામળ ગહુ લોક સવારથી, પરમારથ કો ગણતા.

બહુ બાંધે હથિયાર, તાણવા વેળા ત્રાસે;
 જોલે જોલે અતોલ, નાણું અરચ્યાથી નાસે.
 આય પિયે જન ખુબ, હોય ખવરાવે ખાંપણ;
 સત્ય કોઈ સાહુકાર, ઝોળવે આપી યાંપણ.
 મહવા કરિ જોલ બકે બહુ, પાળે કોઈક પુરપતી;
 જુર રાખે નરપતી નામનું, રૂડી કરમની જો રતી.

પાપ પુણ્ય વિષે છપ્પા.

પાપે પાપની ખુદ્દિ, પાપ અતિશે દુખ આણે,
 પાપે મિત્ર કુમિત્ર, પાપ જુગતી નવ જાણે.
 પાપે કુલ કલંક, પાપથી પુણ્ય પળાયે;
 પાપે વટલે વંશ, પાપ સઉ અવગુણુ ગાયે.
 પાપે સુધર્મ ધારે નહીં, પાપ ભગાવે લોગને;
 શામળ કહે પાપે પામશે, રગતપીત સમ રોગને.
 પાપે પુજે પાખંડ, પાપિ કુળ હીણુ કહીજે,
 પાપે સુખ વિછેદ, પાપથી દેહ રહીજે.
 પાપે અંધ અપંગ, પાપથી દુર્ગળ દેહે;
 પાપે અપજશ પુણી, પાપ અવગુણનું ગેહે.
 પાપે પરિબ્રહ્મ પ્રિછાય નહિ, (રગ રા વેકે રોગને);
 શામળ કહે કુળ જો પાપનાં, (પાપ ન જાણે જોગને).
 પુણ્યે નાસે પાપ, પ્રભુ શુભ પુણ્યે પામે;
 પુણ્યે પ્રસરે કીર્તી, વેદના પુણ્યે વામે.
 પુણ્યે નહિ શ્રદ્ધ હોય, પુણ્ય સનમનનું બૂપણ,
 પુણ્યે દેહ ન ઠંડ, પુણ્ય નિર્મળ નિરદુષણ.
 વળી પુણ્યધરી લક્ષ્મી મળે, પુણ્ય પાપ વધુ વળે;
 શામળ કહે પુણ્ય પ્રતાપથી, તાપ ત્રિવિધ તનના ટળે.

છાતું ઠરિયે પાપ, જગત આધું તે જાણે;
 છાતું ઠરશે પુણ્ય, મોજ મહિમા તે માણે.
 છાતું ખાયે ઝેર, લેર તે વેળાં લાગે;
 છાનો ઠરડે નાગ, પલક પાણી નવ માગે,
 જપ તપ કે સાધન લેમનું, તે છાના કરવાં ઘટે;
 અન્નમાય અર્થથી શુભત કરે, તેનું માન તુરત મટે.
 છાનો ઠરડે નાગ, ભેરથી ઝેર ગડે છે;
 છાતુ વાસે વેર, પોઠિ પછિ વિપત પડે છે,
 છાનો ઠરડે વિંછિ, ગિત્તમા લાગે ચટકા;
 છાનો પાવક પડે, ભગવાનકે લાગે વાડકા.
 જે છાનાં પાપ જગત કરે, જરૂર તે દુષ્ણ લેગવે;
 પણ છાનાં પુણ્ય પ્રતાપથી, સલાં સકળ સુખ લેગવે.

બહોતર કાળા વિષે છપા.

ચિત્તકળા પોશાક, પાગળધન કૃતિપાક;
 જમવું તરવું નીર, સનાન જિતવું વઢિ વાકે.
 ભરવે ભાવ પલંગ ખેસવું સુવુ શેજે;
 ગોલવું કિંડવુ હોડ, દેવપુજન અતિ તેજે.
 ધરવા અંગે શશુગાર શુભ, તિલક કરે દીડું કરે;
 ભાગવું ને લેવું લાજવું, કળા એહકે મન ધર.
 કરવાં લેખાં કામ, કામ રળવું જતરીએ,
 જેતી વર્ણજ વિવેક, સલ્ય શુરાપણુ લીજે.
 ચડે ઝાડપર જુગતિ, પારથી પરઠે પાપે;
 ચંપી પાડે પલક, ઠહી મહેનત કરિ આપે.
 હુય વાહન કરે વિવેકથી, હાકી જાણે હોડથી;
 આપક ને અમલજ દેખવે, શામળ સુકળા ગોરા

૧૨મે નરખે નેહ, બોલ સહી ગમતા બોલે;
 ન્યાય ચુકકે નેટ, ધર્મગી ધારણુ તોલે.
 ગાયે વાય વિવેક, ચાહે ચોપગને ચિત્તે;
 ઉપસન આસન, મંત્ર જત્રો જપ નિત્યે.
 ધોષણુ દોષણુ ને દિલ હરણુ, મરણ્યાગતને રાખણુ;
 ચોરણુ ચિતમાં ચેતણુ, ભણી કળા સત્ય ભાખણુ.
 દાન માન અપમાન, જુઠ બાણુ પરખાણુ;
 સચ પ્રપચ પાખંડ, દંડ દેણુ મિત ચહાણુ.
 તજણુ સજણુ સેવ, દેવ દર્શન પ્રિયમળણુ;
 કળણુ રમણુ રમત, દુઃખ મુખ શરિરે સહિણુ.
 વળી પ્રીત રીત પગ કાઢવો, ખળ નવ બચે ખેતરી;
 નિત્ય સત્યનામ દિલ રાખણુ, સામળ કળા અહોતરી.

છત્રીશ વાળં વિષે.

તાલ મૃદંગ તુમ ઢોલ, રવાજ સારંગી સતારી;
 વેણુ વશી જત્ર, તંબુરો ને ત્રાતારી.
 કાંસી નરઘાં ભેર, નરેરી ઉદ શરણાઈ,
 ભુંગળ ગુંગી કચ્છાટ, ઠાક ઉમર ગોમુખાઈ.
 ખંખેરી મંચરો મોરચંગ, શંખ ઉપંગ નોખત ભસી;
 જોકે એ ચો ખટ નવ ખારના, વારતણાં છત્રિય ગળી.

સ્વભાવ વિષે છપા.

કેસર ક્યારા માહિ, ગરામ કસ્તુરી ખેહકે;
 પાછળ કનકનિ પાળ, લક્ષ્મી ચેતી લેહકે.
 ગંજા શામતિ નીર, એવેર જડીત્રજ આરી;
 શોળ ધરી શણુગાર, સીચે નરપતિની નારી.
 એવી રીતે કહિ ઉચિયો, લસણુ ઊડ ગ

શામળભટના છંપા.

બહુબોધ ઉઠે પણ બહુ ઘણી, શામળ સ્વભાવ નવ મટે,
 જળ તરવાને તુંબ, અગ્નિ ચોલવવા નીર,
 ભુખતું ચોપડ અન્ન, ખાળતું ચોસડ કીર.
 તાય ચોપડ ઉપવાસ, ગુમડે ડામજ દેવા;
 વિવેક તો વશિકરણ, સમસ્ત પ્રકારે સેવા
 ચોસડ છે એકે એકનાં, કોડે કોડે કહું કથી;
 ભુડા કે રૂડા સ્વભાવતું, શામળ કહે ચોપડ નથી.
 કોઈ સ્વભાવે શીળ, તથા કોઈક તો તાંતો;
 કોઈ સ્વભાવે ઉદાર, કોઈ કરપી મત માતો.
 કોઈ બાર કે બુલમિ; કોઈ દંભી કે ડાહ્યો;
 કો પાપી પુણ્યવંત, કોઈને વ્યસને વાહ્યો.
 કો હરામી ને કો હેતુવો, કો હસમુખો હસી ઘડ્યો;
 શામળ સ્વભાવ જે જાતનો, પ્રથમ પડ્યો તે તો પડ્યો
 કોઈ વરણવે વેદ, ભેદ કો ભારે ભણીયો;
 કો સુરણ મહિપત્ય, કોઈ જ્ઞાનીમાં ગણીયો.
 કોઈ કરે બહુ પુણ્ય, કોઈ કહેવાણા પાપી;
 કોઈ સમજ્યા નહિ સત્ય, કોઈ જપમાળા જાપી
 કોઈ સુખદાતા સસારને, કોઈ નીચ સઉને નડ્યો;
 શામળ સ્વભાવ પલટાય નહિ પ્રથમ પડ્યો તે તો પડ્યો.

કણુખી વિષે છંપા:

પટલ પાસ પતશાહ, આપ જઈને કર ચોડે,
 પટલ પાસ પડીત, બચવા બધ જશ ભેડે
 પટલ પાસ સઉ માસ; માન સુકીને માગે;
 પટલ પાસ લખપતિ, લાલચે પાયે લાગે.
 આપેછે પટલ પસાયતાં, જગ જીવાડ્યુ બણીયા;

વાધ હજી છે જીવ, જાળદ તો જગત જીવાડે.
 શ્રદ્ધાએ રચિ શ્રદ્ધિ, પ્રથમ તો કલ્પળી કીધો;
 ધૈરી સભ્યો ધીર, ખનેને ત્યાં વર દીધો.
 ઉપાડો ભાર અવનીતજો, કરો કામ ખડ અજ જમો;
 છત્રપતિ આદિ સઉ છોકરાં, બાલા ચર્ધ ભૂતલ જમો.

સોરઠો.

“કલ્પળી કેડે કોઈ, કલ્પળી કોઈની કેડે નહિ,”
 ખરી એક છે ખોડ, ઉડુડું એપડ નહિ.

જુદી જુદી નાતો વિષે છપ્પા.

વાળદને ઉર વાત, રહે નહિ છાની છપ્પની;
 વાળદને ઉર વાત, રહે નહિ ખોટી ખપ્પની.
 અઠાર વરજો એક, અતીશે જાતજ એાછી;
 ન ગજો પુન્ય કે પાપ, છકે તેની મતિ છાછી.
 શીખામણુ હઉછુ સર્વને, દેશ વાગશે કુડિયો,
 જો વાળદ આગળ વારતા, કહી રૂડી કે ભુડિયો.

ભાટવિષે છપ્પો.

કરે જમાની કોઈ, દસોંદી કોઈ કહાવે;
 કોઈ વળાવે વાટ, કોઈ કિરતી ગુણુ ગાવે.
 કો પીંગળના પાઠિ, કોઈ મીઠાશે મહોની;
 કો પંસાયતાં ખાય, કરે નહિ સેવા કોની.
 સનમાન સજો તો સાહેળી, અપમાને દિલમાં ઠરે;
 કવી શામળભટ કોડે કહે, ભાટ ભક્તી મોજો કરે.

કોળીવિષે છપ્પા.

કોકિલ તો દાતાર, સ્વભાવે કોકિલ સગરો;
 કોળિ વલામણુ વાટ, ન હોયે કોકિલ નગરો.

विधविधनी वातेण्डरी, इति सर्वान् पीतम् ।

सपुत्र विषे छपे ।

सपुत्र नाम सरदार, डोय उपर नव डोपे ;

सपुत्र नाम सरदार, पितासुं पयनं न डोपे ।

सपुत्र नाम सरदार, आपनुं पुण उदारे,

सपुत्र नाम सरदार, डोय समरथ पय उदारे ;

वणि सपुत्र नाम सरदार ते, कुटुम्बनुं योषासुं करे ;

श्रीमन्न इति सपुत्रं सलक्षणा, मात पिता वनेनां करे,

कपुत्र विषे छपे ।

कपुत्रं कडिये तेह, गड्डु यरियाने गोणे ;

कपुत्र कडिये तेह, धर्म धारणु नय तेणे,

कपुत्र कडिये तेह, रंड जनने रजडे ;

कपुत्र कडिये तेह, जन्म ओगां लजडे ।

येया तो कपुत्रं अनेक छे, अहुंकार धर आपने ;

श्रीमन्न इति सपुत्रिं कपुत्रं न, गोत्र उथापे आपने ।

अतुर विषे छपे ।

अतुर डोकनुं छिद्र, जगतमा डोय न लण्डे ;

अतुर न सीता धर, सोज आनंहे भाण्डे ।

अतुर डोकनीं वण्ड, जणाय न लेहुं देवु ;

अतुर डोकनुं पुण्य, सुपतं डोयने नहि कडेवु ।

वणि अतुर डोकना पारने, डोय पडिते न पारण्ये ।

सुरगनां सुण लण्डे मडि, ते श्रीमन्न शठ सारणे ।

शकट थकी कर पय, वेणुने वाडे थावुं ;

अश्वथडी कर आठ, लण्डेने आदयो जवु ।

शुभधी शुभशत पांय, आंयने जन्म अथिडारी ;

सिंहु थकी कर सन्धः आजीशी ज्ये विवारी.
 पक्षु चोर थकी चोगाम रज. चुवल थकी तो गामसो;
 कनि देश त्याग हरिजन थकी, शामण छडे शाखा वसो.
 नय शत्रुने साथ, इहेसां ते तो इजो;
 नय शत्रुने शरषु, परे पर छवज पुजो.
 ते देणाडे ठाम, ठाम ठेकासु जणे;
 शत्रुनो विश्वास, करे ते घोडा ज्यो
 अणु नपुयाने जे गुणु उर, हया धर जे देहमां;
 शामण छडे ते दुःख पामशे, नर अणुशु शु नेहमा
 ममत्तविषे छपा.

ममते अणुये द्रव्य ममत्तशी लीया मारे,
 ममत्त कपावे शीश, ममत्तशी मया छांडे
 ममते हारे होड, ममत्त धरणार धराडे;
 ममत्त थडीवे आण, ममत्त तो गान मथाडे.
 चोटा पुइयो सडि नातले. रुडी दानमां देवजो;
 शामण छडे छनो जगतया, सिथया ममत्त मेवजो.
 ममते नय विदेश. ममत्त तो नलय मुकावे;
 ममते मुके अरम, ममत्त अतुराष्ट गुकावे.
 ममत्त कपावे डीति, ममत्त अथज्या जोपावे;
 दुःखनो कुगर ममत्त, जेवनां तरु रोपावे
 ममते तो मे टम नडि रडे ममत्त थकी भरपु पडे;
 शामण छडे ममत्त मुजो. ममत्त नडी चरने नडे.

मन्थर जानविषे होडरा

धर्म शास्त्र ध्याने धरुं, गुणजे महिमा सार;
 ममत्त अडिना बतवा. छडेना नावे पार.

કો કહે સુકૃતી ધ્યાનમા, કો કહે જપ તપ વ્રત;
 કો કહે દાને ચરનાં, કો કહે તારક તર્ત,
 કો કહે પુને પ્રતિમા, કો કહે નાઓ નીર,
 કો કહે શોધો સ્વાતમા, કો કહે શુદ્ધ શરીર.
 વૈષ્ણવ જન વિષ્ણુ કહે, વ્યાપક સગળે જગત;
 શિવમાર્ગી તો શિવ કહે, શક્તિમારગી શક્ત.
 વામવાદિ તો વામ કહે, કહે વૈરાગી રામ,
 પંડિત પરમેશ્વર કહે, નૌતમ શુદ્ધ નામ.

પારથી આશા વિષે

કોઈ રજે ને કોઈ જમે, તાકે-પગનો માલ.
 આશ કરે જે પારથી, કર્મ દિન કંગાલ.
 મંદ મતિ તે માનવી, કરે સનુષ્ટની હાશ્ય
 ચટકિ દેખી દિન ચારની, વળાની થાય નિરાશ
 વાવે તેવું કૃપા.

ખાવજનું ખી વાવશે, પ્રીતે પરડા ખાય.
 આખાનો રહે ઓરતો, ઇશ્વરનો એ ન્યાય
 ચોપઈ.

વાવે ખીજ તે ઉગે ઝાડ, એમાં શાનો ગણુને પાડ;
 કરે તેવું લોગવશે તેહ, એહ વાતમાં શો સંદેહ.

લક્ષ્મી કોઈની નહિ તે વિષે દોહરા.

લક્ષ્મી કોઈની નથી ખીજું કોનું મૃત્યુ;
 સ્નેહ સળથ ગણે નહિ, તણ જાય છે તર્ત.
 રૂઠો ભૂંડો નવ ગણે, ન શુવે કોનાં કૃત્ય;
 ધર કે રણ દાણે નહિ, તણ જાય છે તર્ત.
 વેળા કવેળા નવ જીવે, સ્નેહ શું નાણે સર્ત.

નાનું મોઢું નવ જીવે, તણ જાયછે તર્ત.
 રૂપ કુરૂપને નવ ગણે, વિવેક વિદ્યા વર્ત;
 ઉચ્ચ નીચને નવ ગણે, તણ જાયછે તર્ત
 લક્ષ્મી ભુંડી લક્ષ વસા, માથે ભુડું મર્ત્ય;
 ખેલે ખવરાવે ખાનથી, તણ જાય છે તર્ત
 વિદ્યા સિંધુ મુખતણો, વિદ્યા સદ્ગુણ વર્ગ;
 લક્ષ્મીને લૂંટી ગણે, સહેજે પામે સ્વર્ગ
 વખાણુ શુંબીને વિત્તના, અંગળ સ્ત્રી અળ યાય;
 જ્યમ વાદળની છાંયડી, પલ પલમા પલટાય.
 કનક વિષે કળિયુગ વસે, વળી કનકમાં ઠામ;
 કુઠ કપટ કનકે વસે, ઠેઠ નરકનો ઠામ.
 અભવતવંત ઘેલા ઘણા, અલખન ત્યા અહંકાર;
 મુખ છે સરઘવ જેટલું, દુખ અર્ણવ અપાર.

શિખામણુ ચોપાઈ.

અધિક હેતથી કહુછું અમો, તે રીત આચરજો તમો;
 પરધન પરનિંદા પરનાર, પરહર કહુછું વારવાર.
 પરધન દેખી થાણું અંધ, પરનિંદા નવ ધારા ધાંધ;
 નિચ વાત થકી નાસજો, ગુણીજન દેખો ત્યાં ઘાસજો.
 જીલમ ન કરશો કોશું જૂઠું, રંક સાથે રખે રહો રૂઠું;
 મહા મતીના મન મોહજો, કંગાળપણું આજસ છોઠજો.
 કરજો એક ઈશ્વરની આશ, પુરુષ જાણો ઇશ પ્રકાશ;
 નવ કરશો મદ્યપનો સંગ, આપ મલિન નવ રાખો અંગ
 જાજતાં જાણતા રળતા ધન, રખે તૃપ્ત કંગે ત્યાં મન,
 પાપે ધન નવ પેદા કરો, અધ-દેખી ત્યાથી ઓસરો
 નવ ગણુશો માયા આપણી, તરણુ તણી એ છે તાપણી;
 સ્વખનાવત જાણો સસાર, માથે તાણી નવ લ્યો કાર.

રનેહ તને પરદારા ગાય, હુંદુ સત રાખો નિજ હાથ;
 સાચી વાતે થાને શુર, નિવ કાવે નવ વાશો જૂર,
 મનની લહેર જાતી વાળને, જનક જનનીનું પાળને;
 કુડાં કર્મ રજે કાઈ કરા, પરે પાપ બુદ્ધિ પરહરા,
 કરને પરમારથ નિત્ય કર, તા રાઈ, રહે શ્રી મહારાજ;
 અમૃત દ્રવ્ય વાવો સો પાપ, વગી વાટમા છાયા થાય,
 બોલુ પુણ્ય ને વાણુ નીર, મુખ પામે સહુ જન શંકીર;
 નવાણુ જોદાવે રાપે ઝડ, પરમેશ્વર માને છે પાંડ
 ભક્તી વાત મુખથી લાખને, શરણાગત શરણે રાખને;
 અહંકાર નવ કરતો લેશ, હુ ખ. ભજન કહેવાને દેશ.
 રેયતના કહેવાને રામ, કરને નિત્ય પરમારથ કામ;
 માત તાતની સેવા કરો, અહંકાર સનમાં નવ ધરો.
 ક્ષીંકર શુ નવ કરશો, કોષ રૂડી વાત નવ કરશો શોધ;
 જીવહીંસાથી બીહીંને ઘણુ, રક્ષણુ કરને પ્રાણી તણુ.
 પરદુઃખ દેવી થાને દુખાં, સુખી રઈયત પેળી રહો સુખી;
 અનાવૃષ્ટીમાં આપો અન્ન તર્મણ રૂડુ રાખો મન.
 કોઈ દિવસ નવ રમશો ધૂત, ધર્મ વાતે નવ થાશો ધૂત,
 અમલ વશ નવ થાશો આપ, સતી તણો નવ લેવો શ્રાપ.
 આખ્યુ પાછું લેશો નહીં, ના નવ કહેશો મુખથી કહીં;
 કરિયે તે લોગવવું ખડે, અનિને મહુ અજે અડે
 છાતું છપતું કરિયે પાપ, પરમેશ્વર ભણે તે આપ,
 આપે તે તો પામે બહુ, સુખ દુખ એવી રીતે સહુ,
 જેવું અન્ન વાવે તે લેતો, શરણ ભટ તે સાચું લણુ.